

„Slučaj franak“– poslovna prijevara kao ugroza egzistencijalne sigurnosti građana Republike Hrvatske?

Buljan Barbača, Domagoja; Piplica, Damir

Source / Izvornik: **Policija i sigurnost, 2023, 32, 32 - 49**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

<https://doi.org/10.59245/ps.32.1.3>

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:227:674749>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#) / [Imenovanje 4.0 međunarodna](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-07**

SVEUČILIŠTE
U
SPLITU

SVEUČILIŠNI
ODJEL ZA
FORENZIČNE
ZNANOSTI

Repository / Repozitorij:

[Repository of University Department for Forensic Sciences](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

The logo for 'dabar', featuring a stylized red and black graphic above the word 'dabar' in a bold, lowercase font.
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

PRETHODNO PRIOPĆENJE

DK: 343.93

Primljeno: veljača 2022.

DOMAGOJA BULJAN BARBAČA*, DAMIR PIPLICA**

„Slučaj franak“ – poslovna prijevarena kao ugroza egzistencijalne sigurnosti građana Republike Hrvatske?

Sažetak

Prošlo desetljeće mnogi građani Republike Hrvatske našli su se u iznimno nepovoljnoj financijskoj situaciji zato što su stambeno pitanje rješavali podizanjem kreditnog zaduženja denominiranog u švicarskim francima, kao i kredita denominiranih u kunama uz valutnu klauzulu u švicarskim francima. Pojmovi kao što su valutni rizik i rizik promjenjive kamatne stope većini populacije i danas su nepoznanica. S druge strane ugovornog odnosa ovih kreditnih aranžmana nalazile su se kreditne institucije čije znanje o navedenim pojmovima i njihovim implikacijama daleko premašuje ono koje posjeduje sektor stanovništva. Stoga je u ovom radu postavljena temeljna hipoteza da su navedena kreditna zaduženja hrvatskih građana u osnovi bila jedan oblik prijevare u gospodarskom poslovanju. Analizom okolnosti i događaja slučaja franak dat će se odgovor na pitanje jesu li građani bili žrtva navedene prijevare koja je ugrozila egzistencijalnu sigurnost pojedinaca i kućanstava.

Ključne riječi: valutni rizik, rizik promjenjive kamatne stope, poslovna prijevarena, egzistencijalna sigurnost.

1. UVOD

Poslovne prijevare nisu nikakva novost, a njihova je povijest usko povezana s razvojem gospodarskih aktivnosti. Društveni razvoj i tehničko-tehnološki napredak utjecali su na brojne nove pojavne oblike poslovnih prijevarena, ali je njihova osnova ostala uvijek ista. Počinitelji poslovnih prijevarena imaju sposobnost uočavanja potencijalne žrtve koja se nije sposobna zaštititi od prijevarene aktivnosti. Složenost poslovnih odnosa, posebno bankovne

* izv. prof. dr. sc. Domagoja Buljan Barbača, Sveučilišni odjel za stručne studije, Sveučilište u Splitu

** izv. prof. dr. sc. Damir Piplica, Sveučilišni odjel za forenzične znanosti, Sveučilište u Splitu.

djelatnosti, omogućuje da se poslovne prijevare učinkovito prikriju tako što izgledaju kao potpuno uobičajeni poslovni odnosi. Volumen bankovnih proizvoda i usluga zahtijeva od njihovih korisnika stručno obrazovanje kako bi mogao procijeniti optimalan trošak kojim će biti opterećen, što je iznimno teško. Naravno, prosječan građanin nema takvih sposobnosti te se u pravilu oslanja na savjete, preporuke i sugestije bankovnih zaposlenika čiji interes u pravilu nije istovjetan onom korisnika bankovnih usluga. Današnje bankovno poslovanje je multidimenzionalno, pri čemu svaka bankovna aktivnost ima određenu količinu varijabli koja na nju utječe, što stručni menadžment i bankovni zaposlenici odgovarajuće valoriziraju. Kompleksnost pojedinih izračuna koji su važni elementi ugovaranja kredita s građanima, kao i rizike nastale za ugovaratelja, hrvatski građani, kao jedna od ugovornih strana u poslu, u pravilu ne shvaćaju dobro.

Naša temeljna hipoteza u ovom radu jest da su kreditna zaduženja hrvatskih građana denominiranih u švicarskim francima, kao i kredita denominiranih u kunama uz valutnu klauzulu u švicarskim francima u osnovi oblik poslovne prijevare. Analiziranjem svih okolnosti slučaja franak objasniti ćemo da su hrvatski građani bili žrtve takve poslovne prijevare koja je ugrozila njihovu egzistencijalnu sigurnost. Neravnoteža ugovornog postupanja kod takvog oblika kreditiranja nedvojbeno je znatno bila u korist davatelja kredita koji su u potpunosti znali posljedice takvog ugovaranja, pri čemu je s druge strane bio nedovoljno upućeni korisnik kredita kojem su takva kreditna sredstva bila nužna za rješavanje iznimno važnog stambenog ili nekog drugog problema.

2. TEORETSKO POIMANJE KRIMINALITETA „BIJELIH OVRATNIKA“

2.1. Kratki pregled teoretskih promišljanja

Kriminalitet bijelih ovratnika nije toliko vidljiv u javnosti kao „klasični“ oblici kriminaliteta te zahtijeva posebnu stručnost financijsko-računovodstvenih forenzičara u otkrivanju počinitelja kaznenih djela, ali i utvrđivanje nezakonitosti pojedinih poslovnih aktivnosti koje se naizgled čine potpuno uobičajene i legitimne. Navedeni oblik kriminaliteta uglavnom ne uključuje nasilne aktivnosti i posebno ga karakterizira velika tamna brojka zbog teškoće otkrivanja takvih kaznenih djela te poteškoća s procesuiranjem počinitelja koji mogu imati veliku društvenu moć. Takva kaznena djela mogu jako naštetiti pojedincima, gospodarstvu i cjelokupnoj društvenoj zajednici te ih je stoga iznimno važno proučavati kako bi se što bolje mogla prevenirati te na vrijeme otkriti počinitelja i odgovarajuće ga kazneno procesuirati. Neprikladan odgovor na fenomen takvog kriminaliteta može u potpunosti iskriviti financijske, kao i cjelokupne gospodarske tijekove, što ugrožava i gospodarsku stabilnost pojedine zemlje. Nemogućnost utvrđivanja točne veličine kriminaliteta „bijelih ovratnika“ ima za posljedicu teškoće u stvaranju optimalne strategije društva za njegovo suzbijanje.

Sutherland (Sutherland, 1940) u svom je poznatom govoru u Američkom društvu sociologa 1939. prvi upotrijebio takav naziv za navedeni oblik kriminaliteta te ustvrdio da postoje pojedine nezakonite radnje koje se vežu za pojedine profesije pa je zahtijevao kazneno procesuiranje počinitelja takvih aktivnosti. Sutherland smatra da je kriminalitet

„bijelih ovratnika“ „zločin koji je učinila osoba uglednog i visokog društvenog statusa povezanog s njegovom profesijom“ (Sutherland, 1949). Očekivano, kritika njegovih promišljanja uslijedila je upravo iz dijelova pojedinih profesija čije su nemoralne radnje sada mogle dobiti legislativni okvir kao temelj za njihovo suzbijanje. Unatoč određenim teoretskim kritikama, sve je više autora prihvaćalo poimanje da se nedopuštene i društveno amoralne aktivnosti ne obavljaju samo primjenom fizičke snage pri čemu se, također, dolazilo do spoznaje da će takvih društveno neprihvatljivih radnji u budućnosti biti sve više.

S druge strane, Kane i Wall (2006:1) zaključili su da kriminalitet „bijelih ovratnika“ predstavljaju „nezakonita ili neetička djela koja krše fiducijarnu odgovornost ili povjerenje javnosti radi osobne ili organizacijske dobiti.“ Siegel (2004:316) smatra da takvom obliku kriminaliteta pripadaju „nezakonite aktivnosti ljudi i institucija čiji je utvrđeni cilj profit kroz zakonite poslovne transakcije.“

Edelhertz (Edelhertz, 1970, u Cliff i Desilets, 2014:483) u kriminalitet „bijelih ovratnika“ ubraja pojedinačno *ad hoc* djelovanje za osobnu korist u neposlovnim aktivnostima, zloupotrebu povjerenja počinjeno u sklopu obavljanja svojih profesionalnih zanimanja unutar poduzeća, državnih tijela i sl., pri čemu takvo ponašanje nije glavna svrha poslovnih operacija, poslovne nezakonitosti počinjene slučajno i radi promicanja poslovanja koja također nisu glavna svrha poslovnih operacija, kao i nezakonitosti bijelih ovratnika koji su postavljeni kao središnja svrha djelatnosti. Green (1997 [1990]) u svojim radovima ipak upotrebljava drugačiji izraz za kriminalitet „bijelih ovratnika“ i naziva ga „profesionalnim kriminalitetom“ te ga definira kao „svako djelo koje je zakonski kažnjivo, a počinjeno je korištenjem prilike stvorene kroz profesionalno zanimanje.“ Autor u takav oblik kriminaliteta uključuje nezakonitosti zaposlenika koje su počinjene iz koristoljublja, nezakonitosti koje su počinili državni službenici, nezakonitosti koje su počinili različiti stručnjaci kroz svoje poslovanje i nezakonitosti koje su počinili pojedinci u sklopu obavljanja svog posla. Gordon (1996) definira kriminalitet „bijelih ovratnika“ kao „nezakonita ili neetička djela koja krše fiducijarnu odgovornost javnog povjerenja, koju je počinio pojedinac ili organizacija, obično za vrijeme zakonitih zanimanja, osoba visokog ili uglednog društvenog statusa radi osobne ili organizacijske dobiti.“ S druge strane, organizirani kriminalitet „bijelih ovratnika“ Shill Schrage i Short (1978:407, 411-412) definiraju kao „nezakonita djela propuštanja ili počinjenja pojedinca ili grupe pojedinaca u legitimnoj formalnoj organizaciji u skladu s operativnim ciljevima organizacije, koji imaju ozbiljan fizički ili ekonomski utjecaj na zaposlenike, potrošače ili opću javnost.“ Naravno, postoje i druge definicije kriminaliteta „bijelih ovratnika“ pri čemu ističemo mrežne stranice FBI-a na kojima se navodi da je to „...sinonim za cijeli niz prijevarena koje su počinili poslovni i vladini profesionalci“ (FBI, n. d.). EUROPOL definira gospodarski kriminalitet kao „nezakonite radnje koje počinio pojedinac ili grupa pojedinaca kako bi stekli financijsku ili profesionalnu prednost. Glavni motiv takvih zločina je ekonomska korist“ (EUROPOL, n. d.). Britannica (n. d.) donosi definiciju kriminaliteta bijelih ovratnika kao „zločin koji su počinile osobe koje, često zbog svojih zanimanja, iskorištavaju društvenu, ekonomsku ili tehnološku moć za osobnu ili korporativnu korist.“

Neki domaći autori, kao što su Roksandić Vidlička i Šamota Galjer (2015:530) pod pojmom političko-gospodarskog kriminaliteta misle „ponajprije na ona kaznena djela koja su u nadležnosti USKOK-a.“ Roksandić Vidlička (2017) u svojoj knjizi daje cjelovitiji pregled jednog koncepta na „sistematska“ kaznena djela u tranzicijskom razdoblju Hrvatske te smatra da izazov u Hrvatskoj nije kriminal općenito, nego specifične vrste nekonvencionalnog kriminala kao što su korupcija i trgovina utjecajem, organizirani kriminal i dr., pri čemu postoje određeni uvjeti koji to olakšavaju. Orlović pod restriktivnim pristupom određuje „gospodarski kriminalitet kao ukupnost kažnjivih radnji počinjenih u sferi upravljačkih, izvršiteljskih i nadzornih funkcija u gospodarskim subjektima pri obavljanju gospodarskih djelatnosti odnosno pri razmjeni dobara na tržištu.“ Autor pod ekstenzivnim pristupom određuje da „gospodarski kriminalitet uključuje kažnjive radnje počinjene i u izvangospodarskim (društvenim) subjektima, ako su one povezane s upravljanjem i korištenjem (gospodarenjem) imovinom“ (Orlović, 2009:2). U Rječniku kaznenog prava (Horvatić, 2002:96) gospodarski kriminalitet poima se kao „ukupni broj prijavljenih i prema pravomoćnim presudama počinjenih kaznenih djela u gospodarskom poslovanju, na određenom prostoru i u određeno vrijeme, a ponekad i za samo jedno kazneno djelo s tim značajkama.“ Piplica (2020:9) sagledava širu povijesnu dimenziju gospodarskog kriminaliteta koja bi „obuhvaćala sve nemoralne radnje (koje ne moraju biti propisane kaznenim i drugim zakonima) kojima se pribavlja ili oštećuje tuđa imovina, neko imovinsko ili neimovinsko pravo, a što izravno ili neizravno ima poveznicu s gospodarskom djelatnošću.“ Naravno „u suvremenom društvu gospodarski kriminalitet definiran je isključivo legislativnim odrednicama. One aktivnosti koje nisu definirane kao krimen, dopuštene su te njihov počinitelj ne može za iste (kazneno) odgovarati“ (Piplica, 2020:9).

Možemo zaključiti da takve oblike nezakonitih radnji mogu počiniti pojedinci, ali i određene skupine koje u prosjeku imaju veći stupanj obrazovanja te se takve aktivnosti dosta povezuju s tehničko-tehnološkim napretkom u razvoju zemalja. Sam naziv „kriminalitet bijelih ovratnika“ (engl. white collar crime) vezan je za izgled osoba koje rade u uredima kao što su bankari, menadžeri, odvjetnici i dr., a u pravilu nose poslovna odijela i bijele košulje. Dakle, kriminalitet „bijelih ovratnika“ mora uključivati viši poslovni (društveni) status počinitelja te počinjenje nezakonite radnje u sklopu obavljanja nečije djelatnosti. Pod kriminalitetom „bijelih ovratnika“ možemo poimati ona kaznena djela koja su počinili pojedinci ili više osoba koji koriste svoj viši poslovni status i utjecaj koji iz njega proizlazi kako bi stjecali protupravnu materijalnu ili nematerijalnu korist za sebe, ali i za druge osobe ili skupinu osoba. Nasuprot navedenom, osobe koje obavljaju poslove koji uključuju puno više fizičkog rada nose plave mantile uobičajene za radnike te ih se stoga naziva „plavim ovratnicima“ (engl. blue-collar crime), što je „izraz koji se daje kaznenim djelima za koja je vjerojatnije da će ih počiniti građani nižeg društvenog sloja, kao što su ona koja nanose izravnu štetu osobi ili imovini drugih... Uglavnom, kriminalitet plavih ovratnika podrazumijeva sve zločine koje osoba može neposredno počinuti, one koji su najčešće potaknuti strašću, a ne one koji zahtijevaju pažljivo promišljanje. Kriminalitet plavih ovratnika većinom su oni koji nanose trenutnu i vrlo vidljivu štetu društvu...“ (Graham, 2012:3; Mojlaw, 2007).

2.2. Poimanje prijevare radnje u bankovnom poslovanju

Pružanje financijskih usluga, a posebno bankovno poslovanje mogu uključivati različite oblike prijevornog ponašanja u svakodnevnom poslovanju koji izgledaju potpuno uobičajeno te ih se stoga teško uočava kao nezakonitu aktivnost. Definicija opisa kaznenog djela prijevare dugo je ista čak i u različitim društvenim uređenjima. Počinitelj prijevare uvijek lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica dovodi u zabludu ili održava u zabludi nekoga da počini nešto na štetu svoje ili tuđe imovine, a u korist počinitelja prijevare (ili nekog drugog). Oštećenik uvijek na temelju raspoloživih činjenica stvara pogrešnu percepciju stvarnosti i donosi pogrešne odluke. Svaka prijevorna aktivnost uključuje namjeru počinitelja, zabludu oštećenika i štetu. Naravno, društvenim razvojem mijenjali su se modaliteti i tehnike prijevare, a njihovi počinitelji danas upotrebljavaju društvene mreže i suvremene računalne tehnike, što je posebice izraženo u pružanju različitih oblika financijskih usluga.

Pružanje financijskih, a posebno bankovnih usluga zahtijeva stručno osposobljene zaposlenike čije znanje u pravilu znatno nadmašuje ono korisnika njihovih usluga. Takva činjenica stvara dominantnu poziciju pružatelja financijskih usluga u odnosu na njihove korisnike. Korisnici bankovnih usluga često donose odluke o uvjetima kreditiranja upravo u skladu sa savjetima bankovnih zaposlenika. Ipak, interesi pružatelja bankovnih usluga i njihovih korisnika često nisu istovjetni jer banka želi što više zaraditi na pružanju svojih usluga, a korisnik bankovnih usluga želi imati što manje bankovnih troškova. Stoga korisnici bankovnih usluga nerijetko mogu donijeti loše poslovne odluke na temelju pogrešnih, nepotpunih ili nedovoljno kvalitetno pruženih informacija bankovnih zaposlenika.

Kada je riječ o prijevornim radnjama pružatelja bankovnih usluga, počinitelji prijevornih aktivnosti mogu koristiti određeni odnos povjerenja koji je s gledišta počinitelja lažan, a s gledišta prevarenog klijenta iskren. Takvo povjerenje korisnika bankovnih usluga počinitelj prijevare zloupotrebljava te može utjecati na oštećenika da počini nešto za što je cijeli život mislio da je neispravno. Primjerice, može ugovoriti kreditni aranžman za koji smatra da mu je povoljan premda je bio skeptičan u vezi toga te odustati od drugih opcija rješavanja financijskih problema. Pružatelj bankovne usluge u poziciji je da iskoristi otežanu financijsku situaciju korisnika bankovne usluge da rješava neka svoja egzistencijalna pitanja kao što su kupnja stana, samozapošljavanje, školovanje i dr. Jedna od karakteristika počinitelja ovakvih prijevornih aktivnosti upravo je profesionalnost jer se često čini upravo „u djelokrugu profesionalnih poslova koje svakodnevno obavljaju pojedini zaposlenici“ (Piplica, 2020:40). A banke upravo imaju takve profesionalizirane kadrove nasuprot sektoru građanstva koje u pravilu nije stručno osposobljeno procijeniti poslovno-kreditnu situaciju, nego tek onda kada bude kasno. Poslovnu prijevornu lakše je napraviti ako je oštećenik neinformiran ili lakovjeran. Oštećenici u pravilu misle da su ispravno odlučili i shvaćaju prijevornu radnju dosta kasno kada se promijene određene poslovne ili druge okolnosti. S obzirom na to da nije bilo fizičke prinude u takvim oblicima prijevornih radnji, oštećenici često i sebe okrivljuju za nastalu štetu. Zbog specifičnosti bankovnih poslova, mogućnost za masovniji oblik prijevare je veća jer se može na isti „modus operandi“ oštetiti više korisnika bankovnih usluga. Ako sagledamo opis kaznenog djela Prijevare u gospodarskom poslovanju iz članka 247. (Narodne novine, 2011) „Tko u gospodarskom poslovanju s ciljem da pravnoj osobi koju

zastupa ili drugoj pravnoj osobi pribavi protupravnu imovinsku korist dovede nekoga lažnim prikazivanjem ili prikrivanjem činjenica u zabludu ili ga održava u zabludi i time ga navede da na štetu svoje ili tuđe imovine nešto učini ili ne učini...“ razvidno je da su počinitelji ovog kaznenog djela odgovorne osobe u pravnoj osobi pa je ovo djelo delicta propria. Bitna sastojnica tog kaznenog djela jest dovođenje u zabludu neke osobe da (ne)počini nešto, a što će dovesti do štete za njegovu ili tuđu imovinu. Nadalje, razvidno je da je postupanje počinitelja s izravnom namjerom dovođenja neke osobe u zabludu, a koja toga nije svjesna. Cilj njegova postupanja je jasan pa ga smatramo dolus specialis. Žrtva prijevare imala je pogrešnu predodžbu o nekakvim okolnostima na što je svojom aktivnošću utjecao sam počinitelj prijevare. Počinitelj može svojom radnjom utjecati na održavanje takve pogrešne predodžbe. Iz opisa kaznenog djela nije razvidno kojim se sve radnjama nekoga može dovesti u zabludu pa u nezakonito postupanje možemo uključiti širi djelokrug takvih radnji. Nužno obilježje ovog djela jest postojanje i imovinske štete.

3. TRANZICIJA KREDITNIH AKTIVNOSTI HRVATSKIH BANAKA

Tranzicija hrvatske ekonomije odvijala se u specifičnom i teškom vremenu Domovinskog rata. U razdoblju u kojem su kreditne institucije doživljavale ekspanziju novih proizvoda i usluga fokus stanovništva nije bio na novim financijskim znanjima, nego na preživljavanju ratne ugroze (Novoselec, Roksandić, Marsavelski, 2015).

U devedesetim godinama prošlog stoljeća ključni trend na financijskim tržištima diljem svijeta bila je liberalizacija kretanja kapitala. U Europi su ta kretanja ubrzana povećanom integracijom europskih zemalja i uvođenjem zajedničke valute – eura. Deregulacija mobilnosti kapitala dovela je do oštrije konkurencije između financijskih institucija i različitih nacionalnih tržišta. Uz opću deregulaciju financijskih tržišta diljem svijeta, financijska tržišta i institucije doživjele su brze promjene u tranzicijskim zemljama poput Hrvatske, gdje njihovi financijski sustavi prolaze proces tranzicije od planiranog i kontroliranog ka tržišnom gospodarstvu. Hrvatska narodna banka aktivno je sudjelovala u tom razvoju postupnom liberalizacijom financijskog sustava i dopuštajući prodaju svojih najvećih banaka stranim strateškim partnerima. Ulazak stranih banaka promijenio je hrvatsko financijsko tržište. Istraživanja potvrđuju da su najveći pozitivni učinci njihova ulaska u mnogo jačoj konkurenciji, većoj učinkovitosti i kvaliteti proizvoda i usluga (Kraft, 2002). Nove financijske institucije, instrumenti i financijski proizvodi razvili su se kao rezultat veće konkurencije između tržišnih sudionika i promjena u vladinoj politici. Pojavili su se novi investicijski fondovi, leasing društva i druga financijska društva.

Svakako je važno napomenuti da su banke od osamostaljenja Republike Hrvatske do ekspanzije kredita u švicarskim francima (CHF) preusmjerile kreditnu aktivnost s financiranja poduzeća na financiranje sektora stanovništvo. Distribucija kredita banaka po institucionalnim sektorima prikazana je u tablici 1.

Tablica 1: Distribucija kredita banaka po institucionalnim sektorima

KUNSKI KREDITI	Prosinac 1993.		Prosinac 2000.		Prosinac 2005.	
	Milijuni HRK	%	Milijuni HRK	%	Milijuni HRK	%
1. Krediti središnjoj državi	136,70	2,06	2.196,70	4,23	4.495,00	3,35
1.1. Krediti Republici Hrvatskoj	10,80	0,16	1.224,90	2,36	1.314,90	0,98
1.2. Krediti republičkim fondovima	124,90	1,88	972,10	1,87	3.180,10	2,37
2. Krediti lokalnoj državi	11,40	0,17	996,80	1,92	1.613,90	0,01
3. Krediti trgovačkim društvima	4.575,60	68,93	25.328,00	48,80	49.105,90	36,64
4. Krediti stanovništvu	1.901,20	28,64	23.242,10	44,78	78.162,40	58,32
5. Krediti ostalim bankarskim institucijama	10,00	0,15	33,50	0,06	46,50	0,03
6. Krediti nebankarskim financijskim institucijama	4,10	0,062	105,50	0,20	591,80	0,44
A. UKUPNO (1+2+3+4+5+6=)	6.638,00	100	51.902,80	100	134.015,60	100
DEVIZNI KREDITI						
1. Krediti središnjoj državi	796,00	7,28	779,10	10,69	6.952,10	33,24
1.1. Krediti Republici Hrvatskoj	598,10	5,47	623,50	8,55	5.992,80	28,65
1.2. Krediti republičkim fondovima	197,90	1,81	155,50	2,13	959,30	4,59
2. Krediti lokalnoj državi	-		171,60	0,24	63,00	0,30
3. Krediti trgovačkim društvima	10.137,70	92,71	6.284,00	86,19	12.973,50	62,03
4. Krediti stanovništvu	0,90	0,0008	56,30	0,77	393,30	1,88
5. Krediti ostalim bankarskim institucijama	-		-		19,90	0,01
6. Krediti nebankarskim financijskim institucijama	-		-		512,30	2,45
B. UKUPNO (1+2+3+4+5+6=)	10.934,60	100	7.291,00	100	20.914,10	100
UKUPNO (A+B=)	17.572,70		59.193,90		154.929,70	

Izvor: HNB

Vidljivo je iz tablice da je stanovništvo postalo fokus kreditne aktivnosti banaka. Razlozi zaduživanja hrvatskih građana također su se znatno promijenili. U 2004. samo 33,3% kredita kućanstava činili su stambeni krediti (Buljan Barbača, 2007). Te su promjene stvorile zahtjeve za novim znanjima i vještinama korisnika usluga. Brze promjene u financijskom sektoru, posebice u bankama, nisu bile praćene jednako brzim promjenama u zakonodavnom i obrazovnom sustavu.

Plasman kredita denominiranih u švicarskim francima u gotovo svim je bankama u ponudi od 2001. godine. Valutni rizik koji se definira kao promjena pozicije u stranim valutama, tj. rizik gubitka zbog promjene tečaja valute (Samac, 2017:5) ili rizik promjenjive kamatne stope koji predstavlja posljedicu nepredvidivih događaja na financijskim tržištima, građanima su bili nepoznati pojmovi. Više od 100.000 građana Republike Hrvatske ugovorilo je s bankama u Republici Hrvatskoj kredite vezane uz CHF (<https://udrugafanak.hr/slucaj-franak-sazetak/>). Velika većina ostalih građana ugovorila je kredite s valutnom klauzulom euro, a jako mali dio kredite bez valutne klauzule. Ponuda pravih kunskih kredita, unatoč tome što je kuna bila jedino sredstvo prometa i plaćanja, bila je vrlo ograničena i izrazito nepovoljna zbog kamata koje su bile znatno više nego za kredite denominirane u CHF. Budući da je bilo uobičajeno ugovoriti kredit s valutnom klauzulom, sve do 2010. i 2011. godine nitko nije govorio o valutnoj klauzuli kao o nečemu lošem, štetnom, nepoštenom, sredstvu za zaradu dodatnog profita i slično.

S odmakom od dva desetljeća, posljedice konzumacije stambenih kredita s odredbama o valutnoj klauzuli i nedefiniranim promjenjivim kamatnim stopama vrlo su jasne, a analizom događaja skrenut će se pozornost na ključne financijske i pravne posljedice koje je prouzročila građanima Republike Hrvatske.

4. MJERLJIVE FINANCIJSKE POSLJEDICE ZA KORISNIKE

Gotovo svi korisnici kredita denominiranih u CHF našli su se u velikim financijskim problemima radi kupnje nekretnina. S jedne strane, problem je nastao kada je aprecijacija CHF uhvatila zalet, a s druge je strane anuitet rastao radi porasta kamatnih stopa. Korisnici kredita našli su se u apsurdnoj situaciji u kojoj je, uz redovitu otplatu kredita, glavnica postajala sve veća.

4.1. Efekt promjene tečaja valute

One koji su svoje stambene kvadrate kupili zaduživanjem u švicarskim francima privukla je niža kamatna stopa koja u konačnici dosta utječe na ukupnu otplatu kredita. Zaduženjem u CHF preuzeli su na sebe i tečajni rizik od kojeg se uglavnom nije moguće zaštititi. Financijska pismenost građana RH, prvi put prema OECD metodologiji izmjerena 2015. (HANFA, 2016), daje jasnu sliku rezultata koji upozorava na nepostojanje dostatnog znanja za shvaćanje što taj rizik znači i što tijekom vremena konzumentu može donijeti. Ni obveze kreditnih institucija, prema u to vrijeme važećem Zakonu o zaštiti potrošača (od 2007. do 2014.), nisu u smislu informiranja konzumenata ovih rizičnih proizvoda bile dovoljno rigorozne i jasne.

Na portalu Moj bankar 27. srpnja 2010. objavljen je članak koji vrlo analitično, uz korištenje konkretnog primjera kredita koji je podignut u CHF, prikazuje suštinu problema u kojima su se korisnici kredita našli. Za potrebe izračuna pretpostavljeno je da je klijent 31. 1. 2006. podignuo stambeni kredit u švicarskim francima u protuvrijednosti od 80.000 EUR, s rokom otplate od 30 godina i uz kamatnu stopu od 4%. Zbog jednostavnosti izračuna, pretpostavljeno je da je kamatna stopa do 1. 7. 2010. ostala nepromijenjena (što u stvarnosti

nije slučaj!) kako bi se izolirao utjecaj povećanja kamatne stope i promatrao efekt rasta anuiteta po komponenti tečaja. Prema tečajnici HNB-a za taj datum, klijent je da bi dobio protuvrijednost od 80.000 eura podignuo kredit od 124.312,00 švicarskih franaka. Rata kredita u švicarskim francima iznosila mu je 593.48 CHF, ili preračunato prva rata 1. ožujka 2006. iznosila je 2.771,55 HRK. Uz pretpostavku nepromijenjene kamatne stope, rata kredita 1. srpnja 2010. iznosila je 3.216,66 HRK. Također je zanimljivo vidjeti kako stoji otplata kredita. Urednom otplatom mjesečnih anuiteta, 1. srpnja 2010. glavnica iznosi 113.947,00 CHF (a tečaj je bio 1 CHF=5.426191 HRK). Ako se konverzija radi prema tečaju 1. srpnja 2010., glavnica iznosi 86.015,00 EUR. Dakle, unatoč urednoj otplati i nepromijenjenoj kamati 1. srpnja 2010. klijent je u eurima banci bio dužan više nego što je protuvrijednosti eura podignuo prije 4,5 godina (Moj bankar, 2010)!

Bez obzira na to koliko apsurdno zvučalo, odista je istinito da je glavnica kredita preračunata u eure ili u kune, bez obzira na redovitu otplatu od četiri i pol godine – narasla. Pitanje na koje je 2010. bilo teško odgovoriti bilo je isplati li se napraviti ovu konverziju jer ona osim što podrazumijeva preuzimanje novog valutnog rizika, ovog je puta riječ o tečaju eura, donosi i neke nove troškove vezane uz reprogramiranje kredita, kao i povećan anuitet koji proizlazi iz činjenice da je u tom trenutku kamata na kredite u eurima i dalje bila viša nego na one u švicarskim francima. Pogledajmo u grafikonu 1 kako se odista kretao tečaj CHF u odnosu na HRK od 2010. do 2020. godine.

Grafikon 1: Tečaj švicarskog franka u odnosu na kunu od 2010. do 2020.

28 Apr 2010 00:00 UTC - 24 Apr 2020 13:20 UTC **CHF/HRK** close:7.17406 low:5.03045 high:7.85360

Izvor: Foreign Exchange UK,

<https://www.foreignexchange.org.uk/fx-rates/conversion/1/CHF/HRK#charts>

Na prikazanom grafikonu vidimo da je tečaj CHF i u sljedećih deset godina jačao, ali i da je konverzija sigurno mogla biti dobar odabir. Preduvjeti za provedbu konverzije

stvoreni su nadogradnjom zakonodavnog okvira, Zakonom o izmjeni i dopunama Zakona o potrošačkom kreditiranju (NN 102/15., dalje u tekstu: ZPK) i Zakonom o izmjeni i dopunama Zakona o kreditnim institucijama (NN 102/15., dalje u tekstu: ZOKI) koji su stupili na snagu 30. rujna 2015. godine. Ova izmjena i dopuna Zakona o potrošačkom kreditiranju popularno je nazvana Zakon o konverziji, a s obzirom na to da je u vrijeme donošenja ministar financija bio Boris Lalovac, često ga se naziva i Lalovčev zakon. ZPK i ZOKI propisali su konverziju kredita denominiranih u CHF u kredite denominirane u EUR i konverziju kredita denominiranih u kunama s valutnom klauzulom u CHF u kredite denominirane u kunama s valutnom klauzulom u EUR.

Konverzijom kredita obuhvaćene su i tražbine nastale zbog prestanka ugovora o kreditu, dakle u kojima dužnikova obveza vraćanja primljenog kredita nastala zbog prestanka ugovora o kreditu nije ispunjena ili prisilno ostvarena (raskinuti ugovori o kreditu, krediti za koje je u tijeku postupak prisilne naplate i sl.). Konverzijom kredita nisu bili obuhvaćeni krediti za koje je do stupanja na snagu ZPK-a i ZOKI-ja provedena konverzija i krediti kod kojih je dužnikova obveza ispunjena ili prisilno ostvarena prije stupanja na snagu ZPK-a i ZOKI-ja. Konverzijom su bili obuhvaćeni potrošači (ZPK), ali i fizičke osobe koje obavljaju djelatnost slobodnih zanimanja, obrtnici, trgovci pojedinci, nositelji obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava (ZOKI) (Ministarstvo financija, 2016).

Propisana je i striktna procedura provedbe konverzije, kao i obveza izvještavanja o svim provedenim postupcima. Rezultati primjene ovog paketa zakona vidljivi su u tablici 2.

Tablica 2: *Krediti u CHF*

	UKUPNO	% SVIH KREDITA
Broj ugovora o kreditu – prihvaćena konverzija	54.534	94,0
Od čega realizirani	49.254	84,9
Broj ugovora o kreditu – nije prihvaćena konverzija	2.379	4,1
Broj potrošača kojima pošiljku nije bilo moguće uručiti	1.121	1,9
UKUPNO (svi krediti)	58.034	100

Izvor: *Ministarstvo financija, Analiza konverzije CHF*, <https://mfjn.gov.hr/UserDocsImages//dokumenti/fin-sustav//Analiza%20konverzije%20CHF%20kredita.pdf>

Ukupan broj ugovora o kreditu prema ZPK-u iznosio je 58.034, a prema ZOKI-ju 333, što je ukupno 58.367 ugovora o kreditu. Od ukupnog broja ugovora o kreditu (ZPK+ZOKI) 93,9% korisnika kredita prihvatilo je konverziju dok je 84,9% i realiziralo konverziju. Konverziju kredita nije prihvatilo 6,04% korisnika kredita. Ukupni učinak konverzije (ZPK+ZOKI) i dalje iznosi 6,6 milijardi HRK, a kada se tome pribroji učinak preplate i manjkova (ZPK+ZOKI), iznos je i dalje 7,6 milijardi HRK (Ministarstvo financija, 2016).

Iz polučenog rezultata evidentno je da su potreba donošenja ovog paketa zakona i njegova provedba bili nužnost za građane Republike Hrvatske. Podaci s financijskih tržišta

koji su bankama dostupni i na temelju kojih su donosile relevantne odluke o poslovanju i plasmanima nisu dostupni, a ni razumljivi građanima. Među tim podacima svakako se ističe onaj o volatilnosti tečaja CHF. Možemo se još zapitati jesu li banke znale kolika je stvarna rizičnost kredita u CHF, a odgovor se možda nalazi u tablici 3.

Tablica 3: Volatilnost CHF u odnosu na odabrane valute

Razdoblje	EUR	USD	GBP	PLN	SEK	DEM
2007. – 2017.	+42,5%	+14,8%	+75,5%	+67,2%	+48,7%	...
1997. – 2007.	...	+26,3%	+3,8%	-11,5%	+5%	-4,6 %
1987. – 1997.	...	-7,6%	+1,7%	+296,5%	+21,2%	+0,5 %
1977. – 1987.	...	+56,2%	+58,5%	...	+95,3%	+18,6%
1967. – 1977.	...	+107,9%	+ 169,8%	...	+91,1%	+12,3%

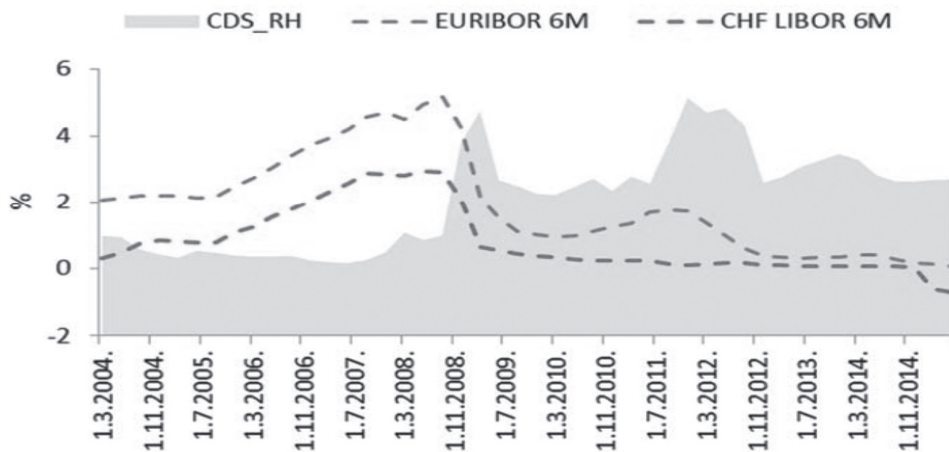
Izvor: Europski parlament, adaptirao prema (Adamczyk i Czabański, 2018)

Iako autori nisu analizirali posebno odnos CHF i HRK, vidljivo je da se ova valuta u smislu vrijednosti u odnosu na sve promatrane valute vrlo dinamično mijenjala. Ako još k tome uzmemo u obzir činjenicu da je Republika Hrvatska podnijela zahtjev za punopravno članstvo u Europskoj uniji 21. veljače 2003., pri čemu znamo da je poduzela sve pripreme radnje za ulazak u eurozonu, što znači da je već 2003. bilo jasno da će radi udovoljavanja kriterijima konvergencije (Kesner-Škreb, 2006) tečaj eura HNB čuvati u granicama prihvatljive volatilnosti, vidimo kakva su očekivanja pojave valutnog rizika bila realna.

4.2. Rizik promjenjive kamatne stope

Još jedan rizik koji su na svojoj koži iskusili građani Republike Hrvatske koji su se zadužili u CHF jest rizik promjenjive kamatne stope. Nažalost, njegova je pojava korelirala s pojavom valutnog rizika i tako povećala anuitet dodatnim opterećenjima. Na grafikonu 2 prikazana su kretanja kamatnih stopa od 2004. do 2014. godine.

Grafikon 2: Kretanje kamatnih stopa

Izvor: HNB, Izvješće o problematici zaduženosti građana kreditima u švicarskim francima i prijedlozima mjera za olakšavanje položaja dužnika u švicarskim francima na temelju zaključka Odbora za financije i državni proračun Hrvatskog sabora, https://www.hnb.hr/documents/20182/447389/hp15092015_CHF.pdf/6e84815b-eb41-4315-96a2-9ecf5b8c6183

Iz ovog prikaza možemo uočiti i da je promjenjivost kamatnih stopa u promatranom razdoblju bila vezana uz EURIBOR i LIBOR, a da nije bila moguća veza s nacionalnom referentnom stopom (NRS). Visina kamatnih stopa određuje se odlukom o kamatama pojedine kreditne institucije, a promjene kamatnih stopa ovise ponajprije o promjenama tržišnih okolnosti koje određuju uvjete pod kojima banke mogu pribaviti izvore financiranja na domaćem i inozemnom tržištu, te o kreditnom riziku države. Osim utjecaja kretanja tržišnih parametara, uključujući i onaj kreditne rizičnosti Republike Hrvatske, na promjene kamatnih stopa općenito utječe i regulatorni trošak poslovanja banaka, odnosno financijski efekti promjena zakonske i podzakonske regulative koja utječe na cijenu izvora sredstava banaka, kao i na prihode iz njezinih kreditnih plasmana (Erceg i Deković, 2021).

Izmjenama i dopunama ZPK-a od 2013. pa nadalje nastojao se uvesti red u ovaj dio ugovaranja kredita. Svaki od promjenjivih elemenata/parametara koji utječu na formiranje kamatnih stopa može se kretati i naniže i naviše tijekom otplate kredita, uvažavajući načelo proporcionalnosti koje treba osigurati jednako tretiranje aprecijacije kao i deprecijacije, i to ne samo u kreditnom poslovanju nego i u odnosima iz pasivnih bankarskih poslova. Primjerice, ugovori li potrošač kredit čiji je dio NRS, na sebe preuzima rizik promjene kamatne stope sukladno s kretanjima cijene izvora novca na domaćem tržištu (Deković, 2019).

5. EPILOG ILI KAKO SE VODILA BITKA ZA PRAVA POTROŠAČA

Potrošač pojedinac nije imao nikakvih izgleda u borbi za ostvarenje svojih prava, koja mu, doduše, ni zakonodavni okvir nije najsretnije dodijelio, kada je 2008. i 2009. spoznao da mu njegovi kvadrati stambenog prostora postaju sve skuplji. Kao odgovor pokreće se 22.

srpnja 2011. građanska inicijativa za osnivanje neprofitne udruge. „Suočeni smo s krajnje nepravednim odnosom poslovnih banaka u Republici Hrvatskoj prema korisnicima kredita s valutnom klauzulom i promjenjivom kamatnom stopom. Sav rizik tržišnih kretanja prebačen je na isključivo jednu ugovornu stranu – korisnike kredita. Istodobno, iz recentnih financijskih izvješća banaka prisutnih na domaćem tržištu vidljivo je kako se kao njihov najveći izvor profita u uvjetima krize pojavljuju upravo visoke kamatne stope. Održavanjem visokih kamatnih stopa banke višestruko povećavaju dobit, koristeći trenutnu okolnost iznimnog jačanja valute švicarskog franka za stjecanje dodatnog profita. S druge strane, za neke građane to znači da sada plaćaju ratu koja je i preko 65 posto viša u odnosu na početni iznos, na čijem temelju je bila prosuđivana njihova kreditna sposobnost. Smatramo kako je potrebno suprotstaviti se ovakvoj krajnjoj društvenoj neodgovornosti i socijalnoj neosjetljivosti poslovnih banaka prema građanima Republike Hrvatske. S tim ciljem krećemo u osnivanje udruge građana FRANAK...“ (Udruga Franak, 2011). Mnogi članovi Udruge Franak, različitih struka i životnih interesa, ali ujedinjeni zajedničkim problemom, nemjerljivo su pridonijeli u rješavanju problema koji su ih snašli. Svakako treba istaknuti i angažman cijelog niza pravnika koji je urodio važnim rezultatima, ali i velik doprinos pojedinaca kao što je npr. Petra Rodik koja je iz perspektive sociologa slučaju franak dala dubinu i širinu, objašnjavajući stvarne implikacije slučaja (Rodik, 2019).

Unatoč hrabroj i postojanoj inicijativi koja je urodila mnogim pravomoćnim presudama u korist potrošača, mogli bismo reći da je to i dalje borba Davida i Golijata. U prilog tome govori i ovaj kratki pregled najvažnijih pravosudnih zbivanja:

- 4. srpnja 2013. sudac Trgovačkog suda Radovan Dobronić donosi prvostupanjsku nepravomoćnu presudu (26.P-1401/2012) kojom se nalaže da tuženih osam banaka moraju dužnicima u kreditima s valutnom klauzulom CHF ponuditi izmijenjene ugovorne odredbe tako da glavnica bude izražena u kunama u iznosu koji je isplaćen dužniku uz fiksnu kamatnu stopu koja je vrijedila na dan sklapanja ugovora.
- Visoki trgovački sud tu je presudu godinu dana kasnije, u srpnju 2014., djelomično, i to u ključnom dijelu, „srušio“, donošenjem drugostupanjske presude (Pž-7129/13-4). Visoki trgovački sud poništio je onaj dio Dobroničeve presude u kojem je stajalo da su valutne klauzule u švicarskim francima nezakonite i ništete jer su banke prema potrošačima postupile nepošteno prešutjevši im sasvim izvjesne rizike kredita s klauzulom u švicarskim francima. Visoki trgovački sud 2014. potvrdio je Dobroničevu presudu tek u onom manje važnom i za banke bezbolnijem dijelu, koji se odnosio na promjenjivu kamatnu stopu koju su banke određivale jednostrano i bez jasnih parametara.
- Udruga Franak podnosi zahtjev za revizijom ove odluke, ali Vrhovni sud 2015. odbija ovaj zahtjev (Revt 249/14-2), potvrđujući presudu Visokog trgovačkog suda.
- No ipak, 2015. donosi se Zakon o konverziji (objašnjenje ranije u tekstu zbog čega se Zakon o izmjenama i dopunama zakona o zaštiti potrošača NN 105/2015., upravo tako naziva!).
- Ustavni je sud u prosincu 2016. uvažio ustavnu tužbu Udruge Franak i vratio predmet na ponovno suđenje Vrhovnom sudu. Vrhovni je sud predmet vratio na ponovno suđenje Visokom trgovačkom sudu (Revt 575/16-5).

- Visoki trgovački sud 2018. objavio je da potvrđuje prvostupanjsku presudu suca Dobronića (Pž-6632/2017-10).
- U rujnu 2019. Vrhovni sud donio je presudu (Rev 2221/2018) prema kojoj su banke povrijedile prava korisnika kredita u švicarskim francima.
- Rješenjem Vrhovnog suda od 4. ožujka 2020. (Gos 1/2019) ponajprije je ustanovljeno da su ugovori sklopljeni sukladno sa Zakonom o konverziji valjani čak i ako su „ništetne odredbe osnovnog ugovora o kreditu o promjenjivoj kamatnoj stopi i valutnoj klauzuli.“ Implicitno, ustvari, upućuje da su oni koji su kredite u francima, temeljem tog Zakona, preugovorili kao da su od početka bili u eurima, možda upravo time dobili ono glavno materijalno olakšanje koje su mogli očekivati.
- Ipak, nakon ovog rješenja po pokrenutim sudskim sporovima banaka za pojedinačne slučajeve, Vrhovni sud odlučuje se na revizije pravomoćnih presuda, kao npr. 17. prosinca 2021. u slučaju zahtjeva za revizijom Addiko banke (Revd-729/21) (Udruga Franak, 2021).
- U sudskom raspletu slučaja franak očekuje se pravno mišljenje Vrhovnog suda o pravu na obeštećenje potrošača s konvertiranim kreditima.

Važno je napomenuti da problem kredita CHF nije prisutan samo u Republici Hrvatskoj, nego se s njim nose i neke druge zemlje. Europski parlament izdao je 2021. priopćenje u kojem kaže: „U prvom desetljeću 21. stoljeća zajmovi denominirani u stranim valutama ili indeksirani na njih, posebice švicarski franak, postali su vrlo popularni u brojnim državama članicama EU-a, uključujući Grčku, Hrvatsku, Mađarsku, Austriju, Poljsku, Rumunjsku i Sloveniju, a i u dvije zemlje koje nisu članice EU-a, Crnoj Gori i Srbiji. U određenom su razdoblju u nekim državama članicama ovi krediti postali najpopularnija vrsta kredita koji se izdaju potrošačima. Vezivanjem kredita na stabilnu stranu valutu, banke bi mogle posuđivati više novca istom potrošaču zahvaljujući nižim kamatnim stopama od onih za istu vrstu kredita izraženih u nacionalnoj valuti. Međutim, kada je, kao posljedica globalne ekonomske krize, tečaj između švicarskog franka i tih nacionalnih valuta (zlota, forinti, kuna itd.) skočio, potrošači su se našli u zamci. Često su morali otplatiti čak dvostruku vrijednost uzetog kredita, a nisu mogli izbjeći nepovoljni ugovor jednostavnim prodajom kupljene imovine, jer bi time pokrili samo djelić duga. Dok su određene države članice implementirale mehanizme usmjerene na zaštitu potrošača i stavljanje situacije pod kontrolu, sudska praksa Europskog suda pravde (ECJ), temeljena na dinamičnom tumačenju Direktive o nepoštenim uvjetima (93/13), pokazala se kao značajan čimbenik u osiguravanju učinkovite zaštite potrošača. Ovaj briefing objašnjava pravni značaj relevantnih presuda ECJ-a, s obzirom na situaciju zajma u švicarskim francima u Europi“ (Europski parlament, 2021).

6. ZAKLJUČAK

Razvojem tehnike i tehnologije suvremene poslovne prijave postale su sve kompleksnije i teže uočljive, pri čemu često izgledaju kao uobičajene poslovne aktivnosti. Multidimenzionalno bankovno poslovanje s brojnim varijablama koje treba uzeti u izračun pojedinih rizika u poslovanju vrlo je pogodno za prikrivanje prijevornih aktivnosti s obzirom na to da su korisnici bankovnih usluga u pravilu nedovoljno upućeni građani koji prihvaćaju savjete i sugestije

stručnih zaposlenika banke. Procjenjivanje valutnog rizika i rizika promjenjive kamatne stope nepoznanica je korisnicima kredita, a što predstavlja jedan od najvažnijih elemenata ugovornog odnosa kredita denominiranih u švicarskim francima, kao i kredita denominiranih u kunama uz valutnu klauzulu u švicarskim francima. U ovom je radu analizom okolnosti i događaja slučaja franak potvrđena postavljena temeljna hipoteza da su navedena kreditna zaduženja hrvatskih građana u osnovi bila oblik poslovne prijevare.

Možemo zaključiti da slučaj franak nije završen i da će se njegove pozitivne i negativne posljedice još dugo osjećati u financijskom sektoru Republike Hrvatske. Negativne posljedice zaduženja hrvatskih građana upotrebom kredita denominiranih u švicarskim francima, kao i kredita denominiranih u kunama uz valutnu klauzulu u švicarskim francima dovele su do ugroze njihove životne egzistencije, kao i članova njihovih obitelji.

LITERATURA

1. Adamczyk, S. J., Czabański, J. (2018). *Oplacalność kredytu powiązanego z kursem CHF w świetle teorii ekonomicznych i danych historycznych*. U: Ostaszewski J., Wrzesiński M. (urednici). *Etyka, sprawiedliwość i racjonalność w dorobku nauki o finansach w latach 1918-2018*. Szkoła Główna Handlowa, 23.
2. Britannica (n. d.), <https://www.britannica.com/topic/white-collar-crime> – 5. 2. 2023.
3. Buljan Barbača, D. (2007). *Social responsibility of the Croatian banks*. Seventh International Conference on “Enterprise in Transition”, Ekonomski fakultet u Splitu.
4. Cliff, G., Desilets, C. (2014). *White Collar Crime: What It Is and Where It's Going*, Notre Dame Journal of Law, Ethics & Public Policy, 28(2), Symposium: White Collar Crime: The Moral, Ethical, & Legal Implications of White Collar Crime in the 21st Century, Article 3, <https://scholarship.law.nd.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1733 &context=ndjlepp> – 6. 9. 2018.
5. Deković, Ž. (2019). *Primjena nacionalne referentne kamatne stope u hrvatskom bankarstvu*, Zbornik radova 4. međunarodne konferencije Veleučilišta u Šibeniku, 145.-164., <https://doi.org/10.51650/ezrvs> – 6. 12. 2021.
6. Deković, Ž., Erceg, D. (2021). *Zakonski okvir ugovaranja promjenjive kamatne stope kod potrošačkog kreditiranja*, Zbornik radova 5. međunarodne konferencije Veleučilišta u Šibeniku, 107.-122., <https://doi.org/10.51650/ezrvs> – 5. 12. 2021.
7. EUROPOL (n. d.), <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-and-statistics/crime-areas/economic-crime> – 5. 2. 2023.
8. Europski parlament (2021). *Unfair terms in Swiss franc loans, Overview of European Court of Justice case law*, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRSBRI\(2021\)689361](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRSBRI(2021)689361) – 11. 12. 2021.
9. FBI, <https://www.fbi.gov/investigate/white-collar-crime> – 13. 9. 2018.

10. Foreign Exchange UK, <https://www.foreignexchange.org/fx-rates/conversion/1/CHF/HRK#charts> – 1. 12. 2021.
11. Gordon, G. G. (1996). *The Impact of Technology-Based Crime on Definitions of White Collar/Economic Crime: Breaking Out of the White Collar Paradigm*, Utica College of Syracuse University, 117-150.
12. Graham, M. (2012). White Collar Crime and the United States' Economy. Honors Theses, Paper 49.
13. Green, G. (1997 [1990]). *Occupational Crime*. Chicago, IL: Nelson-Hall Publishers.
14. Horvatić, Ž. (ur.) (2002). Rječnik kaznenog prava. Zagreb: Masmedia.
15. Hrvatska agencija za nadzor financijskih usluga (HANFA). (2016). Rezultati istraživanja Mjerenje financijske pismenosti, <https://www.hanfa.hr/vijesti/04022016-predstavljeni-rezultati-istrazivanja-mjerenje-financijske-pismenosti/> (pristupljeno 29. 1. 2023.)
16. Hrvatska narodna banka (HNB), različite publikacije, www.hnb.hr (pristupljeno više puta u razdoblju od 1. 12. 2021. do 30. 1. 2022.).
17. Kane, J., Wall, A. D. (2006). *The 2005 National Public Survey on White Collar Crime*, Freemont, WV: National White Collar Crime Center.
18. Kesner-Škreb, M. (2006). *Convergence Criteria*. Financial Theory and Practice, 30(4), 405.-407., <https://hrcaj.srce.hr/file/16014> – 11. 12. 2021.
19. Kraft, E. (2002). *Foreign Banks in Croatia: Another Look*, Croatian National Bank, Working Paper 10, February, <https://ideas.repec.org/p/hnb/wpaper/10.html> – 18. 12. 2021.
20. Ministarstvo financija. (2016). Analiza konverzije CHF, <https://mf.gov.hr/UserDocs/Images//dokumenti/fin-sustav//Analiza%20konverzije%20CHF%20kredita.pdf> – 21. 12. 2021.
21. Moj bankar (2010). <https://www.moj-bankar.hr/Analize/Kredit-u-Åivarcima-Åto-se-deÅjava-konverzijom-u-euro-207> – 5. 1. 2022.
22. Mojo Law online (2007). Blue-Collar Crime, <http://www.mojolaw.com/info/cl020> – 3. 2. 2023.
23. Narodne novine (2011). Kazneni zakon, NN 125/11., 144/12., 56/15., 61/15., 101/17., 118/18., 126/19., 84/21.
24. Novoselec, P., Roksandić Vidlika, S., Marsavelski, A. (2015), *The Routledge Handbook of White-Collar and Corporate Crime in Europe*, Routledge, 198-2017.
25. Orlović, A. (2009). Gospodarski kriminalitet u KZ, *Policija i sigurnost*, 18(1), 1-25.
26. Piplica, D. (2020). *Krivudavi gospodarski tijekovi (gospodarski kriminalitet)*, Split: Redak.

27. Rodik, P. (2019). *(Pre)zaduženi. Društveni aspekti zaduženosti kućanstava u Hrvatskoj*, Zagreb: Jesenski&Turk.
28. Roksandić Vidlička, S. (2017). *Prosecuting Serious Economic Crimes as International Crimes – A New Mandate for the ICC?*. Berlin: Duncker & Humblot.
29. Roksandić Vidlička, S., Šamota Galjer, M. (2015). Političko-gospodarski kriminalitet i prošireno oduzimanje. *Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu (Zagreb)*, 22(2), 523-557.
30. Samac, M. (2017). *Valutni rizik, Usporedba VaR i Expected Shortfall metode*, Hrvatsko društvo aktuara, članci 2016/2017, https://www.aktuari.hr/datoteke/sadržaj/clanci/2017/06/2_2_Valutni%20rizik_M_Samac.pdf
31. Shill Schragger, L., Short, J. F. (1978). *Toward a Sociology of Organizational Crime*. 25 Social Problems.
32. Siegel, L. J. (2004). *Criminology*. The Core, Fourth Edition, Wadsworth Cengage Learning.
33. Sutherland, E. H. (1940). *White-Collar Criminality*. *American Sociological Review*, 5(1), <https://is.muni.cz/el/1423/podzim2015/BSS166/um/Sutherland.1940.White-collarCriminality.pdf> – 6. 9. 2018.
34. Sutherland, E. H. (1949). *White Collar Crime*. New York: Holt, Rinehart and Winston.
35. Udruga Franak, <https://udrugafanak.hr/> (pristupljeno više puta od 1. 12. 2021. do 30. 1. 2022.)
36. Udruga Franak. (2021). Vrhovni sud dopustio je reviziju pravomoćne presude kojom je suđena ništetnost CHF ugovora!, <https://udrugafanak.hr/vrhovni-sud-dopustio-je-reviziju-pravomocne-presude-kojom-je-sudena-nistetnost-chf-ugovora/> – 21. 12. 2021.
37. Zakon o kreditnim institucijama (NN 159/13., 19/15., 102/15., 15/18., 70/19., 47/20., 146/20.).
38. Zakon o potrošačkom kreditiranju (NN 75/09., 112/12., 143/13., 147/13., 09/15., 78/15., 102/15., 52/16.).

Abstract

Domagoja Buljan Barbača, Damir Piplica

“The Franc Case” - business fraud as a threat to the existential security of the citizens of the Republic of Croatia?

Over the past decade, many citizens of the Republic of Croatia have found themselves in a highly unfavourable financial situation. They solved their housing issue by raising credit debt denominated in Swiss francs and loans denominated in kuna with a currency clause in Swiss francs. Concepts such as currency risk and variable interest rate risk are still unknown to the majority of the population today. On the other side of the contractual relationship of these credit arrangements were credit institutions whose knowledge of these concepts and their implications far exceeds that of the household sector. Therefore, in this paper, the primary hypothesis was set that these credit debts of Croatian citizens were basically a form of business fraud. An analysis of the circumstances and events of the Frank case will answer whether citizens were victims of this fraud, which endangered the existential security of individuals and households.

Keywords: currency risk, floating interest rate risk, business fraud, existential security.